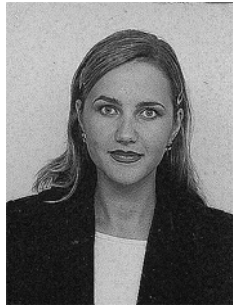

УДК [328.185+324]:343.35

Шведова Г.Л., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили

Шведова Ганна Леонідівна – аспірант Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Коло наукових інтересів – політико-кримінологічний аспект корупції.

Корупція як соціально-політичний феномен сучасного суспільства

У межах статті розглянуто явище корупції як негативний феномен розвитку сучасного суспільства. Визначено політичні, економічні, соціальні наслідки проявів корупції. Виявлено мотиви та першопричини виникнення корупційних відносин та сформульовано можливі шляхи створення ефективної системи протидії цьому явищу.

This paper has a deal with the corruption phenomenon in the modern societies. Political, economical and social aspects of this phenomenon are determined, and motivation and origins of this one are formulated too. Some possible affective mechanisms for the elimination of the corruption have been established.

НОВЕ тисячоліття для сучасного міжнародного співтовариства позначилось стрімким розвитком науки, глобалізацією всіх сфер суспільного життя і разом з тим уповільненим розвитком культури, що стало наслідком нищення моральних цінностей і розвитку таких соціальних явищ, як корупція, тероризм, бідність. Тому боротьба з корупцією є однією з головних проблем сучасності, уникнути якої не вдалося майже жодній країні. Людство усвідомлює, що більш уразливими для корупції є політично нестабільні регіони світу, до яких, зокрема, відносяться країни на пострадянському просторі, в тому числі й Україна.

Певні кроки на шляху протидії корупції в нашій країні вже зроблені. Українська юридична наука визначилась певним чином з характеристикою поняття, суб'єкта, об'єкта корупції, завданнями та напрямками запобігання розповсюдженню та впровадженню цього феномену в українське суспільство. В Україні існують спеціальні державні органи по боротьбі з корупцією, створено певні програми та концепції, спрямовані на боротьбу з корупцією. Прийнято ряд антикорупційних нормативно-правових актів, що у сукупності є спробою створення ефективного механізму подолання корупції як негативного суспільного явища в умовах трансформації суспільно-політичного ладу на сучасному етапі становлення демократичної правової держави України. І все ж таки означена проблема є

малодослідженою як зарубіжними вченими, так і українськими науковцями. Можливість створення ефективних заходів протидії в першу чергу обумовлена необхідністю більш фундаментального дослідження явища корупції, виявленням першопричин зародження такого феномену у суспільстві, мотивів суб'єктів корупційних злочинів для їх попередження та ліквідації.

Розглядаючи явище корупції, доцільно спочатку звернути увагу на соціальні передумови виникнення та формування даного феномену. Споконвічне прагнення людини до отримання гідного соціального статусу, задоволення своїх звичайних потреб примушує її докладати певних зусиль, в тому числі і незаконними засобами, для отримання бажаних результатів. Окрім цього, в суспільстві історично склалися певні стереотипи про красиве, привабливе, модне, чим захоплюються з пристрасстю певні індивіди. Все це може виступати мотивами до скоєння корупційних злочинів. Навіть у високорозвинутих країнах, де рівень життя достатньо високий, корупція також має місце у політичній та економічній сферах діяльності. Але у таких державах корупція є другорядним явищем, яке істотно не впливає на загальнодержавну ситуацію або стає більш-менш контрольованою, але іноді і тут може перетворюватися на структуротворчий елемент політичного та господарського життя суспільства. Це можливо тоді, коли серед широких верств населення переважає нестримне користолюбство.

Слід зазначити, що корупція існувала в

суспільстві ще з моменту виникнення державних інститутів. Зловживання владою відомо з найдавніших часів. Корупція є результатом історичного розвитку суспільства. Найбільш небезпечних проявів набула корупція в країнах, що знаходяться на історичному етапі політичного, економічного та соціального становлення. З цього приводу умовно всі держави можна поділити на три категорії за своїм ступенем економічного розвитку відносно рівня розповсюдження корупції:

до першої категорії відносяться високорозвинені країни з відносно низьким рівнем корупції (наприклад, США, Великобританія, Скандинавські країни);

до третьої категорії відносяться країни, що тільки розвиваються і мають високий рівень корупції (наприклад, деякі країни Полінезії, Африки, Латинської Америки, Південної Європи);

другу позицію посідають країни з середнім рівнем корупції, що займають проміжну сходинку між першою та третьою категоріями.

До даної категорії відноситься, на мій погляд, і Україна. Для нашої держави корупція є наслідком історичного розвитку українського суспільства, чому сприяли ряд об'єктивних та суб'єктивних факторів. Визначимо ці фактори.

Розвиток української ринкової економіки на сучасному етапі на засадах тінювого ринку культивує культуру економічної діяльності, ближчу до криміналітету, ніж до західного бізнесу. В умовах економічної кризи, що призвела до інфляції, безробіття, бідності, стало фактом, що ніхто не може жити на офіційну зарплатню. З одного боку, потреба «лівого» прибутку спричинила несерйозне ставлення до головної роботи, яку потрібно відбувати, аби не вводити в суперечності з чинним законодавством. А це призводить до значних економічних збитків. З другого – зубожіння певних соціальних верств неминуче призвело до швидкого розповсюдження корумпованості, яка набула структурного характеру. Це не означає, що всі державні діячі, службовці продажні або крадуть, але досить рідко можна знайти людину, яка, приміром, не маючи можливості купити дитині черевика, відкине можливість додати щось до особистого прибутку не зовсім законним шляхом. Надприбутки, отримані незаконними шляхами, дають можливість матеріально забезпечити не лише самих себе і своїх дітей. В цьому сенсі можна сказати

про «хабаризацію» цілої структури політичної влади й державної адміністрації. Отже корупція стала складовою механізмом експлуатації суспільства бюрократичними структурами. Безпосереднім суб'єктом корупції як особливого роду суспільних відносин може виступати державний чиновник будь-якого рангу, політик чи функціонер громадської або господарської організацій. Особами, які отримують вигоду від його дій, можуть бути: індивіди, вітчизняні чи зарубіжні фірми, політичні та громадські організації, спецслужби іноземних держав.

Ряд злочинів у сфері зловживання владою деякі сучасні українські науковці навіть відокремлюють в окрему категорію і надають їм назву корупційних [3]. До них, зокрема, відносять: одержання хабара, зловживання владою або посадовим становищем, винесення суддями завідомо неправосудного рішення, втручання у вирішення судових справ з використанням посадового становища, зловживання військової посадової особи владою чи посадовим становищем та інші.

Різні сфери політичних відносин уразливі для корупції, із яких у першу чергу можна виділити процес виборчої кампанії, співпрацю із засобами масової інформації. Журналісти не є ідеальними в жодній частині світу. Але демократія вимагає вільної преси. А вільна преса означає, що це преса, яка заробляє свої гроші на продажі своєї продукції і рекламної площі іншими законними засобами, але не бере від кандидатів хабарі за те, щоб випустити в ефір ту чи іншу програму або опублікувати замовлений матеріал. Є й інші сторони проблеми – довіра споживачів. Адже ви читаєте газету тому, що ви вірите журналістам. Що ж надрукує газета, яка, як вважається, бере гроші?

Отже, з подальшим впровадженням у всі сфери суспільного життя явище корупції призводить до суттєвих негативних наслідків. М.І. Мельник у своїх працях відокремлює ряд таких наслідків відповідно до кожної сфери суспільного життя України [6; 9]. Серед соціальних наслідків вказаний автор визначає соціальну нерівність громадян, зниження рівня соціального захисту, порушення суспільних відносин, що починається із порушення службового обов'язку і тягне порушення інших суспільних відносин. Останній фактор призводить до тінізації діяльності публічної влади і превалювання приватного інтересу над суспільним.

Серед політичних наслідків корупції ви-

діляються дестабілізація політичної ситуації та відчуження влади від народу, що стає гальмом для реалізації конституційної норми, згідно з якою народ є єдиним джерелом влади в Україні.

До економічних наслідків М.І. Мельник відносить розвиток недобросовісної конкуренції, монополізацію економіки, фінансові кризи, перешкоди для надходження внутрішніх та зовнішніх інвестицій, що в свою чергу впливає на міжнародне положення України, на її імідж у світі і призводить до унеможливлення вступу до ряду економічних міжнародних організацій, перешкод в отриманні кредитів і міжнародної відповідальності у вигляді застосування каральних економічних санкцій. Також корупція шкодить моральним та культурним цінностям і взагалі дискредитує право.

Отже, необхідність протидії корупції є однією з головних проблем сучасного українського суспільства. Така протидія може полягати у створенні системи надійних правових та інституціональних гарантій суспільного і політичного контролю діяльності державних органів, різного роду організацій і окремих осіб.

В Україні створена певна система, спрямована на протидію корупції. Вона складається з певних елементів. Існують спеціальні державні органи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Так, коло суб'єктів протидії корупції деякі науковці складають із спеціалізованих (Головне управління державної служби при Кабінеті Міністрів України, Головне управління по боротьбі з корупцією в органах державної податкової служби та безпеки ДПА України) та неспеціалізованих (судові органи, органи прокуратури) [10].

Прийнято ряд нормативних актів, концепцій та програм, спрямованих на боротьбу з корупцією [1-5; 7; 11]. Серед них: Закон України "Про боротьбу з корупцією" від 5 жовтня 1995 року; Постанова Верховної Ради України від 18 листопада 1997 року "Про стан боротьби зі злочинністю і забезпечення законності в державі"; Указ Президента України від 25 грудня 2000 року "Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки; Указ Президента України від 5 березня 2002 року "Про заходи щодо детінізації економіки на 2002-2004 роки"; Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки: Затверджена Указом Президента України від 24 квітня 1998 року.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

По-перше, корупція є складним, вкоріненним в менталітет суспільства, явищем, боротьба з яким спостерігається майже в усіх країнах світу.

По-друге, історично склалися певні мотиви до скоєння корупційних злочинів, які необхідно попереджувати за допомогою підвищення рівня політичної культури.

По-третє, розвиток корупції, передусім, залежить від економічного розвитку тієї чи іншої країни, і в зв'язку з цим в Україні таке явище набуло широких масштабів прояву.

По-четверте, щоб створити ефективну систему протидії корупції, необхідно ліквідувати першопричини виникнення такого явища: подолати економічну кризу в країні, ліквідувати безробіття, тотальну бідність і створити належні умови для існування, щоб суспільство самостійно мало можливість подолати корупцію.

Література

1. Постанова Верховної Ради України від 18 листопада 1997 р. № 640/97-ВР "Про стан боротьби зі злочинністю і забезпечення законності в державі" // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 6-7. – Ст. 25.
2. Указ Президента України від 25 грудня 2000 р. № 1376 "Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки" // Офіційний вісник. – 2000. – № 52. – Ст. 2258.
3. Указ Президента України від 5 березня 2002 р. № 216 "Про заходи щодо детінізації економіки на 2002-2004 роки" // Офіційний вісник. – 2000. – № 10. – Ст. 470.
4. Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки: Затв. Указом Президента України від 24 квітня 1998 р. № 367 // Офіційний вісник. – 1998. – № 17. – Ст. 621.
5. Высоцкий О. Коррупция на пути развития инновационной деятельности в Украине // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2003. – № 6. – С. 44-48.
6. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): Монографія. – К., 2004. – 400 с.
7. Мельник М.І. Антикоруційне законодавство України: досвід застосування та проблеми вдосконалення // Юридична Україна. – 2003. – № 6. – С. 64-69.
8. Мельник М.І. Корупційні злочини: сутність і поняття // Право України. – 2000. – № 11. – С. 126-130.
9. Мельник М.І. Соціальна ціна корупції // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 85-88.
10. Мельник М.І. Запобігання корупції: поняття, рівні, напрями // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 5. – С. 63-66.
11. Соболий О. Правовий механізм протидії корупції // Юридичний вісник України. – 2003. – 7-13 червня. – С. 10.